MODA I TEKSTIL INSPIRISANI ARHITEKTUROM; UPOTREBA NOVIH MATERIJALA

Milena Savić¹, Dragana Frfulanović-Šomodi^{1*}, Predrag Đorđević¹

¹Akademija strukovnih studija Južna Srbija,
Odsek za tehnološko umetničke studije, Leskovac
*e-mail: djolekam@gmail.com

Pregledni rad
UDC: 7.05.391.037:72.04
doi: 10.5937/tekstind2004049S

Apstrakt: *Međusobnu inspiraciju mode i arhitekture moguće je pratiti u dugoj istorijskoj liniji, da bi tokom 20. veka postala evidentnija i složenija usled razvoja tehnologije modne industrije i materijala. Primarni cilj oba polja je pružanje zaštite čoveku, a potom ostvarivanje estetskih normi u skladu sa društvenim trendovima koji su podložni promenama usled kontinuiranog razvoja tehnologije. Upravo zbog toga, mogućnosti dizajna u arhitekturi, odnosno u modi, postaju raznovrsne. Tehnološki napredak je omogućio istraživanja u dizajnu, čime se otvara opcija primene materijala kojima se razvija uslužno polje. Sinergiju arhitekture i dizajna u modi moguće je pratiti u širokom polju delovanja kroz različite prizme-savremene tehnologije i nauke, umetničkih pravaca i stilova, razne vrste materijala, odnosno njihovih karakteristika. U radu je pristup ograničen na tek usko polje analizirajući prilagođavanje arhitektonskih formi u modnom dizajnu u očigledno apstraktnoj formi sa striktnim udaljavanjem od tradicionalnog koncepta odeće sa primenom inovativnih materijala poput pametnog tekstila u izmenjenoj formi prezentovanja kroz performans i kroz tradicionalnu formu dizajna koja u segmentima crpe svoju inspiraciju iz arhitekture.*

Ključne reči: modni dizajn, arhitektura, tekstil, tehnologija, pametni tekstil, performans.

FASHION AND TEXTILES INSPIRED BY ARCHITECTURE; USE OF NEW MATERIALS

Abstract: *The mutual inspiration of fashion and architecture can be traced in a long historical line, only to become more evident and involved during the 20th century due to the development of fashion industry technology and materials. The primary goal of both fields is to protect man and then achieve aesthetic norms following social trends that are subject to change due to technology's continuous development. Precisely because of that, the possibilities of design in architecture, i.e., in fashion, are becoming diverse. Technological progress has enabled research in design, which opens the option of applying materials that develop the service field. The synergy of architecture and design in fashion can be followed in a wide area of action through different prisms-modern technology and science, artistic directions and styles, various types of materials, and their characteristics. The paper's approach is limited to a narrow field by analyzing the adaptation of architectural forms in fashion design in an obviously abstract way with a strict departure from the traditional concept of clothing with the use of innovative materials such as smart textiles in a modified form of presentation through performance and standard way of design that finds its inspiration in architecture in segments..*

Keywords: fashion design, architecture, textiles, technology, smart textiles, performance.

1. UVOD

Odnos između arhitekture i mode tema je mnogih studija. Neka istraživanja smatraju ih paralelnim svetovima, dok su druga dokazala da je u pitanju međusobna povezanost. Generalno, arhitektura i moda imaju mnogo zajedničkih izvora: umetnost, nauku i tehnologiju. Međutim, često se dešava da jedno polje postane izvor drugom, a oni se međusobno podržavaju u logičnom vidljivom odnosu. Arhitektura inspiriše modne dizajnere, a mnoge arhitektae prate trendove koje postavlja moda, a odnose se na figuru, oblik i mesto savremenog čoveka u modernom okruženju.

Stvaralaštvo na polju arhitekture usko je povezano sa društvenim, te i kulturnim dešavanjima i promenama, prilagođavajući se ne samo praktičnim, već i estetskim potrebama savremenog čoveka. Izuzme li se prostorni segment, kojim se arhitektonsko delo može posmatrati na makro planu u odnosu na modni dizajn, kreativni proces je u podjednako meri zastupljen po potrebama estetskog ugođaja i ukusa čoveka. Dizajn arhitekture i mode mogu se sagledati kroz zajedničku prizmu interakcije životnih i društvenih događaja, vizuelnih simbola koji podjednako odgovaraju standardima kreativnosti oblikovanih pod uticajem savremenih kulturnih, ekonomskih ili istorijskih činioca. Primarno, u osnovi oba polja je ideja, odnosno potreba čoveka za skloništem i zaštitom od spoljašnjih uticaja, a dizajn je oblikovan socijalnim, ekološkim, političkim i ekonomskim standardima; i dok je materijal u slučaju ovih dveju, naizgled raznorodnih, polja delatnosti potpuno različit, jer se ostvaruje na makro, odnosno mikro planu, moguće je pronaći sličnosti na polju dizajna i određenju, uzročno-posledičnu vezu [1].

2. MODA I ARHITEKTURA U ISTORIJSKOM KONTEKSTU

U istorijskom kontekstu posmatrano, stilovi i pravci se po svojim karakteristikama prevashodno prate kroz definisane umetničke discipline poput slikarstva, vajarstva i arhitekture, ali u širem kontekstu svakako da su isti imali veći uticaj, neposredno se razvijajući na polju primenjene umetnosti, odnosno, dajući obeležja predmetima svakodnevne upotrebe, prevashodno u miljeu viših društvenih slojeva. Moda odevanja u svakom od istoriji poznatih umetničkih stilova, odnosno pravaca, bila je proizvod kulturnog i društvenog stanja, odnosno napretka, u nekim slučajevima i političkog i socijalnog okvira, te se moda nikako ne može u potpunosti razmatrati kao samostalno razvijeni stepen estetskog razvoja na polju primenjene umetnosti. Odeća, posebno reprezentativnog tipa, bila je u službi prezentacije, ne samo bogatstva, odno-

sno ostvarenog statusa pojedinaca, već i ilustrovanja određenih društvenih normi, nastalih u skladu sa filozofijom duha datog vremena, i opet usko povezana sa opštim karakteristikama umetnosti. Najjednostavniji primer poređenja mogao bi se videti u gotičkoj umetnosti, strogo posvećenju hrišćanstvu, kroz arhitekturu koja se odlikuje visokim i prozračnim katedralama, nasuprot koje stoji reprezentativna odeća žena-dama u elegantno iduženim haljinama, više dugih nego širokih rukava sa špicastim, visokim kapama [2]. Nasuprot tome, klasicizam kao pravac u arhitekturi je ponudio obnavljanje antičkih elemenata ostvarenih kroz simetriju i jednostavnost pravih linija. U duhu tih kanona, primetna je jednostavnost i monohromost dizajna u odeći kojim je uprošćen posebno ženski kostim, oslobođen korseta i brojnih detalja karakterističnih za prethodni barok i rokoko [3].

Posebno ubrzan napredak i promene na polju umetnosti primetne su od početka XX veka kada se, uveliko, usled tehnološkog razvitka, unose novine na polju dizajna i primene materijala, što je rezultiralo ne samo raskidanjem sa istorijskim stilovima, već i stvaranja oblika adekvatnih duhu čoveka novog vremena. Arhitektura, kao primarno polje umetnosti, svakako da je u vizuelnoj ekspresiji bila najupečatljivija, ali teško je odrediti uzročno posledičnu vezu između primarnih polja umetnosti i primenjenih koje tek u tom periodu dobijaju svoje zvanično priznanje upravo zbog svog intenzivnog razvoja.

3. ODNOS MODE I ARHITEKTURE

Moda i arhitektura su dva različita i naizgled nezavisna polja; prvo usmereno na čovekovu potrebu za odevanjem sa ne malim udelom estetskog zadovoljenja, dok je drugo upućeno na čovekovu potrebu za izgradnjom staništa, odnosno uređenja prostora u kome se kreće. Iako se u potpunosti razlikuju u primeni materijala i tehnika pri radu, funkcije su im usmerene ka čoveku, ka stvaranju njegove zaštite, dizajn odeće na mikro, dok arhitektura na makro planu, i kao takvi ma bivaju im zajednički društveni, umetnički i tehnički činioci, odnosno napreci i novine.

U zajedničkoj definiciji moda i arhitektura dele teoriju dizajna. Prihvati li se stanovište da je dizajn mode proces rešavanja problema u realizovanju prihvatljive estetike i ostvarivanju neke vrste veze sa telom, potrebno je istražiti modne elemente siluete, liniju dizajna, proporciju, boju, uzorak i izradu [4]. Nasuprot tome, arhitekta dizajnira u prostoru koji nas okružuje i direktno ili indirektno je uslovljen elementima koji su rezultat ekonomskih, političkih ili socijalnih uslova. Stoga, koncept dizajna kojim se jasno definiše pro-

blem i sredstvo u stvaranju rešenja zajednički su i u modi i u arhitekturi, a u skladu sa ostvarenom funkcijom, potvrđuje se stepen umetničkog ostvarenja [5]. Zajednička osnova u razvijanju ideje kreativnog oblikovanja i realizacije im je razumevanje prostora, strukture i stilsko oblikovanje.

Moda inspirisana arhitekturom odlikuje se preuveličanim proporcijama i netipičnim formama, što bi značilo da primarni segmenti postaju konstrukcija i oblik. Ostvarivanje zamišljenog trodimenzionalnog arhitektonskog izgleda izvodi se kroz manipulaciju tkaninom tokom pletenja, savijanjem (naborima) ili slojevima kako bi se ostvario konačni efekat.

Inovacije koje su nastupile u materijalima nastale su usled unapređenja tehnologije koja je postala integralni deo čovekovog života, te je kao takva zašla u sva polja delatnosti. Dizajneri su postali inovativniji i kreativniji i ove promene se paralelno mogu pratiti i na polju mode i arhitekture kroz tehnološki osavremenjene objekte većih potencijala i ugodnosti, odnosno kroz odeću u kojoj je ostvaren spoj estetike i funkcionalne tehnologije.

4. MODNI DIZAJN INSPIRISAN ARHITEKTUROM

Međusobna inspiracija dizajnera mode i arhitekture je gotovo fascinantna u kreativnosti oblicima i materijalom. Husein Čalajan (Hussein Chalayan) je turski/britanski modni dizajner čija je inspiracija arhitekturom i prostorom oko tela otvorila vrata novom konceptu interpretacije prostorne dinamike u modnom dizajnu. On integriše odeću sa okolinom dajući joj arhitektonsko obličje, ali je shvatanja da sam modularni izgled nije dovoljan da bi se haljina nazvala arhitektonskom, već je potrebno puno strukturiranja [6].

Njegova kolekcija *Geotrophics* (proleće/leto 1999.) sadržala je haljine koje su predstavljale ideju nomadskog postojanja i potpuno prenosivo okruženje. Razrada ove ideje bila je kroz kolekciju *Before Minus Now* (proleće/leto 2000) (Slika 1) koja je nastala u konsultaciji sa arhitektonskim inženjerima B Consultants, gde su haljine imale arhitektonske oblike uz pomoć žičanih okvira i generisane računarskim programima.

U kolekciji *Afterwords* (jesen/zima 2000) Čalajan je izneo segment mobilnosti kroz koncept odeće-nameštaja čime je istakao segment mobilnosti nosioca,

Slika 1: Husein Čalajan, haljina-avion, kolekcija *Before Minus Now* (proleće/leto 2000)

Slika 2 i 3: Husein Čalajan, haljine od stolica i stola, kolekcija *Afterwords* (jesen/zima 2000)

čime je odeća prevazišla osnovnu funkciju pokrivanja ili zaštite. Odeći je ponuđena opcija nove, potencijalno glavne funkcije u logistici imovine, u konkretnom ili apstraktnom značenju, što bi značilo da je prenosna odeća bila u službi očuvanja konstitutivnih aspekata identiteta nosioca [7].

Upotrebljeni materijal je svakako bila novina i za dizajnera, kao i za nosioca, a funkcija svakako toliko inovativna da su i manekeni u izmenjenom konceptu prezentovanja modela bili zatečeni. Haljina-avion, načinjena od staklenih vlakana, imala je svojevrstni performans sa daljinskim upravljačem kojim je upravljao dečak i pokretao krila aviona koja su bila na haljini, dok sam maneken nije bio upoznat sa tokom radnje koji se planirao odvijati. Sličnog utiska su bili i manekeni koji su sebi morali sačiniti odeću od presvlaka sa stolice (Slika 2) [8], a posebnu pažnju je privukao model suknje sačinjen od stola (Slika 3) [9].

Značaj tehnologije u dizajnu arhitekture podjednako je važan. Poznata arhitektka Zaha Hadid (Zaha Hadid) (1950-2016.) oslobodila je arhitekturu iz njenih tradicionalnih okvira stvaranjem apstraktnih oblika. Nesumnjivo da je kulturno nasleđe porodice porekla i u ovom slučaju odigralo presudnu ulogu u formiranju individualnog izraza. Vijugave linije, koje svoje poreklo duguju islamskoj ornamentici i arapskoj kaligrafiji, u arhitekturi Zaha Hadid stvarale su osobeni fluid prostora i arhitekture (Slika 10). Tehnologija u njenom dizajnu igra važnu ulogu i predstavlja ključni element njenih zgrada [10]. Njeno shvatanje je da treba prevazići prepreke koje nastaju zbog konvencionalnih normi društva, ne prihvatati dosledno stvari onakvim kakve jesu, već otkrivati nove oblike [11]. Ime ove slavne žene arhitekta naslo se i na polju dizajna u modi, nakita i aksesora.

Zaha Hadid je svoj uticaj u modnom dizajnu ostvarila istim konceptom kojim je dizajnirala zgrade [12].

Zadržala je nepravilnu i složenu geometriju, strujne oblike kroz tok linija kojima se rastvara koncept tradicionalnog oblikovanja modela. Zaha je sarađivala sa brojnim poznatim brendovima poput Luj Viton, Fendi, Junajted Nud, Adidas (Louis Vuitton, Fendi, United Nude, Adidas). Za modnu kuću Nova kreirala je cipelu koja je bila krajnja modna neobičnost i konceptualno i vizuelno. Cipela je neobičnog oblika sa punom stabilnošću i pri visini pete od 16 cm, a inovativnost se ogledala u primeni novih materijala oblikovanih po arhitektonskim principima u kojima su se održale specifične forme Hadininog ličnog dizajna (Slika 4). U drugoj saradnji sa Novom, Hadid je dizajnirala podjednako neobičnu, ali i dalje stabilnu cipelu, vatrenih linija koja je odražavala slojevitost ženske energije (Slika 5) [13]. Za Svarovskog (Swarovski) Zaha Hadid je dizajnirala ogrlicu suptilnih, oblikih linija, ali neobičnu po dimenzijama i vrlo složenu po materijalu od srebra, dragog kamenja: belog topaza, kvarca i crnog španijela (Slika 6) [14]. Na polju modnog dizajna Zaha je negovala formu jednostavnih crnih haljina (Slika 7).

Česti su primeri inspiracije bogatim Hadidinim arhitektonskim opusom, gde je lako pronaći primere oponašanja po liniji, teksturi materijala, formi ili boji. Mišel Smit (Michelle Smith) Hadidinu "kiparsku fluidnost" oblikuje debelim belim pamučnim tkaninama kroz puni oblik vangabaritnih rukava (Slika 8) [15]. Modna dizajnerka Džudi Vu (Judy Wu) je u svojoj kolekciji 2017. godine ponudila modele složene strukture sa ritmičkim krivuljama (Slika 9) [16]. Arhitektonski dizajn kroz slojeve tkanina mekih i oblikih linija sreće se i na haljinama indijskog dizajnera Guarava Gupte (Guarav Gupta) (Slika 10,11) [17].

Inspiracija za modu leži u mnogim izvorima, međutim, sinergija modnih dizajnera i arhitekata je bez premca. U arhitekturi se proizvodi nastanjiva umetnost, dok u modi nastaje nosiva umetnost. Proslavljeni dizajneri u modnoj industriji poput Đanfanka Fere-a

Slika 4: United Nude i Zaha Hadid, *Nova Shoe*, 2013.

Slika 5: United Nude i Zaha Hadid, *Flames Shoe*, 2015.

Slika 6: Zaha Hadid za Swarovski, *Celeste Necklace*, 2008.

Slika 7: *Frozen Aura*, 2012, Zaha Hadid, Sedište kompanije Thyssenkrupp, Berlin

(Gianfranco Ferre) podlogu svog stvaralaštva imaju u arhitekturi. Fere je, kao školovani arhitekta, kroz krute strukture i čiste linije izrazio svoje viđenje ovog spoja. Opis njegovog stvaralaštva kroz izraz *“arhitektura u tkanini”* dizajneru se dopada, jer daje osnovu tumačenja njegovog dizajna – produkt nastao vođen delom i dušom kreatora između forme i materijala. Geometrijskim formama poput krugova različitih dimenzija stvorena je forma odeće koja ima skulpturalni oblik (Slika 12,13). Istraživanje novih tehnologija Fere je odmah prihvatio kao odlučujuće u dizajnu. On smatra da se materijalom u dizajnu mode ostvaruje forma supstance kroz fizičko i egzistencijalno postojanje, a tehnološko eksperimentisanje nudi neverovatne mogućnosti za upotrebu materijala, optimizujući njihov kvalitet i potencijale, praveći kombinacije i mikseve u stvaranju novog. Zbog toga, njegov dizajn se prepoznaje po slojevitosti kombinovane tkanine koja izlazi u prostor, a klasične forme su osvežene inovativnim formama koje nose arhitektonsku čvrstinu [18].

Pjer Balmejn (Pierre Balmain) je takođe školovani arhitekta koji se proslavio kao dizajner *“novog francu-*

skog stila”. Za njega je modni dizajn predstavljao arhitekturu pokreta, a misija da ulepša svet kao arhitekta. Zato je u Balmejnovom dizajnu ženskih haljina izražena elegancija i ženstvenost, ali preko konstrukcije kao najvažnijem segmentu u dizajniranju (Slika 14,15). I dok arhitekta brine o materijalu gradnje objekta u prostoru, dizajner mora obratiti pažnju o ljudskom telu i mogućnostima pokreta; o *“arhitekturi pokreta”* kako se najčešće izražavao Balmejn [19].

U osnovi, zajedničko svim dizajnerima visoke mode, koji su inspiraciji tražili u arhitekturi, je ugađanje uglova, detaljno oblikovanje, preuveličavanje proporcija i pažnja prema konstrukciji. Navedeni primeri su samo izdvojeni segmenti najupečatljivijih modela, odnosno dizajnera koji imaju izraženu vezu sa arhitekturom formiranoj kroz prethodno stečeno obrazovanje.

5. TEKSTIL I NOVE TEHNOLOGIJE

Veze između tekstila, mode i arhitekture ispituju se u pogledu njihove vizuelne estetike i metoda realizacije. I odeća i zgrade deo su naše svakodnevnice i mogu se posmatrati kao deo naše “zaštite”. Konstantni

Slika 8: Milly, Proleće-Leto 2016, Zaha Hadid, Heydar Aliyev Center

Slika 9: Baku. Džudi Vu Proleće-Leto 2017.

Slika 10: Arhitektonski dizajn haljina Guarava Gupte Zaha Hadid, The Heydar Aliyev Center

Slika 11: Dizajner i model za časopis Elle, 2017.

napredak na polju tehnologija i novih materijala znači stalno inkorporiranje istih u svet mode i arhitekture. Novi talas tehnologije je omogućio novine koje su veliko odstupanje od tradicionalnog poimanja odeće i arhitekture, odnosno njihovih funkcija, načina oblikovanja i proizvodnje. Očekivano je da će se u budućnosti intenzivnije razvijati konvergencija tekstila i arhitekture u izvedbi odeće i prostora prilagođenih trenutnoj potrebi, odnosno udovoljavanju individualnim potrebama njihovih korisnika [20].

Upotrebom novih tehnologija, inovativnih materijala i elektronike u modnom dizajnu načinila se velika promena u industriji odeće i započela nova era. Time se nagoveštava udaljavanje tekstila od tradicionalnih zanatskih postupaka pri izradi i dizajniranju i podređuje uslovima tehnologije, stavljajući akcenat na percepciju korisnika i tehnološkom znanju u digitalnim procesima [21]. Sve češće se čuju glasovi istraživača koji upućuju na pojam prenosivih i pametnih uređaja

kojima su socijalne i lične potrebe korisnika prioritet, te postaje jasno da “pametne” kuće nisu futurističke ideje, već realne mogućnosti usled razvoja tehnologije [22].

U budućnosti će elektronska oprema biti deo odeće. Pojmovi nosivi računar, nosive tehnologije, pametne tkanine, pametna moda, interaktivno nošenje i elektronske haljine odnose se na funkcionalne elektronske predmete integrisane u odeću. Prenosni postaju nosivi, a odeća postaje korisnička površina, drugim rečima, Elektronski interfejs [20]. Glavni razlog tehničkog ukrštanja u modni dizajn je maksimiziranje funkcionalnosti i performansi haljine i formiranje osnove samostalnosti u odnosu na okolinu, pa i korisnika. Arhitekti, sa jedne strane, i modni dizajneri, sa druge, kombinuju svoje veštine u stvaranju novih oblika interakcije gledaoca, bilo u viruelnom svetu za uživanje u iskustvu, ili u kombinaciji sa fizičkim prostorima koje može oblikovati ljudsko-telesno prisustvo [22].

Slika 12: Danfranko Fere, kolekcija woman spring-summer 1988.

Slika 13: Kolekcija jesen-zima, 1987. Priča u crtežima

Pametni tekstil pruža široki spektar mogućnosti sa akcentom na potencijale razvoja i društvene održivosti u modnoj industriji. Mnogo je inspirativnih primera u kojima se izražava spoj tehnologije i tekstila u stvaranju efekta ili čak i osećanja. Odeća dobija sposobnost da oseća, prati i izrazi pokrete, dodir, zvuk, pritisak, savijanje, orijentaciju, svetlost i dr. Dakle, razvoj tehnologije i materijala omogućio je stvaranje pametnih predmeta, u našem slučaju kuće ili odeće. Pametni predmeti, pa i tekstil, reaguju na sve što želimo u datom trenutku. Novi tekstil je inspirativan i okruženje pozitivno reaguje na njega, te se modno polje mora prilagoditi novim uslovima, šireći svoje polje od proizvodne industrije na uslužne delatnosti [23].

Slika 14 i 15: Modne kreacije Pjera Balmejna, pedesete godine 20. veka

Govoreći o tehnološkom napredku u dizajnu tekstila i tekstilnoj tehnologiji, nezaobilazno je spomenuti fenomen zelene mode tj. eko-mode, pa i eko materijala koji se koriste kako u modi tako i u arhitekturi. Obe discipline vide zelene, reciklirajuće materijale kao budućnost i nalaze svakojaka rešenja kako bi ih inkorporirali u moderan dizajn, iako on nosi robusnu formu oštih linija, kakvu srećemo baš u modi inspirisanoj arhitekturom. Sam pojam eko-moda je relativno nov, kao i sam stil koji je pažnju dobio u poslednjih par decenija, sa povećanjem iste tokom godina. Najbliža i najpreciznija definicija eko-mode je da je to termin koji se odnosi na ekološki prihvatljivu odeću ili modni dizajn, kojim se uzima u obzir ne samo životna sredina, već i zdravlje potrošača, koji odeću nose, ali i same radne uslove osoba koje učestvuju u njenoj proizvodnji. Veganska odeća se takođe smatra eko-modom, što znači da je oslobođena bilo kakvog uticaja proizvoda životinjskog porekla, dakle zasnovana samo na biljnim i veštačkim vlaknima [24].

Integracija savremene tehnologije u umetnost donosi nove umetničke forme, metode i izraz. Simbioza kostima i tehnologije daje velike mogućnosti na polju sportskih, medicinskih i vojnih potreba, ali svakako da ni na polju dizajna u visokoj modi ne treba izuzeti potencijale ovog interaktivnog kostima. Ovi hibridni kostimi inkorporiraju u sebe izuzetno složene digitalne, kompjuterske, senzorske, magnetne i LED tehnologije [25].

Slika 16: Huseina Čalajan, kolekcija *One Hundred and Eleven*, proleće/leto 2007.

Upravo u dizajnu spomenutog Huseina Čalajana srećemo se sa interakcijom tradicionalnog koncepta i inovativnih materijala koji su na njegovim revijama stvarali efekat "pogleda u budućnost". Kolekcija *"One Hundred and Eleven"* (proleće/leto 2007) (Slika 16,17) je retrospektiva mode u koju su integrisani inovativni materijali i futuristička tehnologija. Šest haljina koje menjaju svoje oblike su sećanje na prošlost kroz performans i tehnologiju. Transformacija haljina je izvedena upotrebom elektronskog materijala koji je integrisan u tkaninu, te se uz pomoć mikrokontrolera, motora, baterija, mikroprekidača i magneta, odeća sama pomera, trza, raspakuje, oblikuje i transformiše [26]. Čalajanove revije sugerišu umetnost ili performans i daju više od mode, jer ih iznosi iz standardnog okvira u prostor savremenog enterijera geometrijskih struktura, uvodeći i samu publiku u prostor organizovan po njegovim konceptima, stvarajući atmosferu iščekivanja iznenađenja. Koncept transformacije koji stoji iza *"One Hundred and Eleven"* obogaćen je izvanrednim zvučnim zapisom i dekorom i upotpunjuje šok od novog, pomeranjem granica do konačnog zaključka da je tehnologija moda [27].

Husein Čalajan je najupečatljiviji u radu na ostvarivanju interaktivnog odnosa modela i manekena, odnosno tela, ali razvijanju istog između materijala kojim stvara futurističke slike mode, na koje ni sama publika ne ostaje ravnodušna [28]. Performans postaje sastavni deo njegovih modnih revija. Ključni elementi

interaktivne umetnosti su aktivno istraživanje i reagovanje recipijenta, jer se na taj način izaziva dinamična razmena između učesnika i umetničkog dela [29].

Nove tehnologije su zasnovane na svesti o uštedi energije, vremenu i ograničenjima na najbolji i dovoljan način. Tehnički prelazi ne izbegavaju tradicionalne tehnike u potpunosti, već koriste kulturu i tradiciju kao polazište i pokušavaju da ih unaprede kako bi dobili ono što je najbolje za kupce. Kao rezultat, oni sadrže estetiku, ergonomiju, inženjering, komunikaciju i konstrukciju. Materijal je drugi faktor koji se pomoću tehnologije poboljšava. Mnogi novi, jaki i lagani materijali se menjaju uticajem tehnologije. Sa druge strane, digitalne tehnologije omogućavaju direktan odnos između onoga što se može konstruisati i onoga što se može izgraditi i obući.

Kako velikani modnog dizajna poput Huseina Čalajana, Isi Mijakija (Issey Miyake), Iris van Herpen (Iris van Herpen), Geret Pua (Gareth Pugh), Aleksandra Mekvina (Alexander McQueen), Reja Kavakuba (Rei Kawakubo) i Džanja Vatanabea (Junya Watanabe) prilagođavaju oblike arhitektonskih građevina ljudskom telu, arhitekti poput Zahe Hadid, Tomasa Hedervika (Thomas Heatherwick), Rema Kulhasa (Rem Koolhaas) i Frenka Gerija (Frank Gehry) pletu, plisiraju i tkaju građevinske materijale baš kao što bi to modni dizajneri radili sa tekstilom [30].

Slika 17: Huseina Čalajan, kolekcija *One Hundred and Eleven*, proleće/leto 2007.

6. ZAKLJUČAK

Moda i arhitektura kao umetnička vizuelna polja predstavljaju ideje ličnog, društvenog i kulturnog identiteta, prikazujući naša interesovanja i preuzimajući ulogu uspomene za određene periode. Dizajn i kreativnost su glavni zajednički elementi između arhitekture i mode, a oba područja uključuju; maštu, umetnost, vizuelizacije, kreativnost i veštine. Kroz istoriju, veza mode i arhitekture bila je komplikovana, ponekad i nepredvidiva, ali istovremeno osnažujuća i

podsticajna. Arhitektura pod dejstvom modnog dizajna postaje fluidnija i umetnička, s druge strane, modni dizajn pod dejstvom arhitekture postaje strukturalniji i više tehnički. Kako su obe komercijalni majstori, njihovi se putevi i dalje preklapaju i prepliću.

U ovom radu zapažaju se sličnosti između mode i arhitekture; jedna od njih je da obe imaju koristi od postojanja suživota između umetnosti, nauke i tehnologije. Druga sličnost može biti činjenica da oboje pružaju sklonište ljudima. Iako postoje sličnosti među njima, uočavaju se neke razlike u razmerama, proporcijama, veličinama, materijalu i oblicima. Jedna od najvažnijih razlika je činjenica da modni dizajn živi u trenutku i svake sezone novi trendovi i odeća dolaze i odlaze, ali s druge strane arhitektura ima trajnije postojanje, ostaće među nama mnogo duže vreme i ima večne karakteristike [31]. Upravo zbog međusobnog prožimanja u smislu koncepta i dizajna, potrošači se suočavaju sa mnogim inventivnim i inovativnim dizajnom koji pomaže ljudima na mnogo načina. Sinergiju arhitekture i dizajna u modi moguće je pratiti u širokom polju delovanja kroz različite prizme – savremene tehnologije i nauke, umetničkih pravaca i stilova, razne vrste materijala, odnosno njihovih karakteristika.

LITERATURA

- [1] Ertas, S., Samlioglu, T. (2015). Architecture Education and Fashion Design: "Fashion – Reject Studio" in International Architecture Students Meeting, 4th World conference on educational technology researches, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 13 May 2015, 182, 149-154.
- [2] Menon, V., Bai, K. (2018). Exploring the similarities of gothic architecture and costume to develop designs for the contemporary wear by using gothic features, *International Journal of Textile and Fashion Technology*, 8(5), 29-42.
- [3] Rooney, A. (2005). *History of Costume and Fashion 5, The Eighteenth Century Facts on File*, New York.
- [4] Gully, R. (2010). Cognition and Process vs. Design Artifact in Fashion Design Pedagogy, *Melbourne Cumulus Working Papers Publication Series G Aalto University School of Art and Design*, Cumulus conference 12–14 November 2009. Melbourne, Australia, Aalto University School of Art and Design, 40-45.
- [5] Farahat, B. I. (2014). The interrelationship between fashion and architecture, Presented in *Al-azhar engineering thirteenth international conference*, December 23-25, Cairo, Egypt, Published in *Al-Azhar University engineering Journal*, 9(6), 1-16.

- [6] Quinn, B. (2002). A Note: Hussein Chalayan, Fashion and Technology, *Fashion Theory*, 6(4), 359-368.
- [7] Bayraktar-Aksel, D. (2012). Transnationalism and hybridity in the art of Hussein Chalayan. *Trespassing Journal: an online journal of trespassing art, science, and philosophy*, 1, 2147-2134.
- [8] Chalayan Autumn/Winter 2000 After Words, 23.11.2016, Chalayan (dostupno na: https://www.youtube.com/watch?v=hgG_vslpXW4, posećeno 31.08.2020.)
- [9] Borrelli-Persson L. (2016), *The Chalayan Experience: 3 Models on Wearing the Designer's High-Tech Dresses*, Vouge.com, (dostupno na: <https://www.vogue.com/article/met-gala-chalayan-erika-wall-morgane-dubled>, posećeno 31.08.2020.)
- [10] Al Khatib, O., Khokhi, M. (2019). An Overview of Zaha Hadid Biography: a closer look at Architectural and Structural Designs, *Current Trends in Civil & Struktural Engineering-CTCSE*, 4(4), 1-6.
- [11] Raof, A. A., Ben, S. I., Remaz, O. D. (2015). Zaha Hadid Strategy of Design, *Sains Humanika*, 5(1), 1-8,
- [12] Betsky, A. (1998). *Zaha Hadid. The Complete Buildings and Projects*, Thames and Hudson, London.
- [13] Perier, M. (2017). *Fashion and architecture: 8 must-see Zaha Hadid collaborations*, vogue.fr. (dostupno na: <https://www.vogue.fr/fashion/fashion-inspiration/story/en-zaha-hadid-collaboration-architecture-lacoste-vuitton-fendi/423>, posećeno 31.08.2020.)
- [14] Cury, Z. (2016). *Zaha Hadid: The Fashion Designer*, dsigners.net. (dostupno na: <https://www.dsigners.net/2016/12/14/zaha-hadid-fashion-designer/>, posećeno 31.08.2020.)
- [15] Spotoools.com, *9 Fashion Designers Reveal Their Architecture Inspiration* (dostupno na: <https://spotoools.com/blog/2019/06/01/9-fashion-designers-reveal-their-architecture-inspiration/>, posećeno 31.08.2020.)
- [16] Backstage Tales, (2016). *Judy Wu SS17: Neo futuristic sensuality* (dostupno na: <https://www.backstagetales.com/judy-wu-ss17-neo-futuristic-sensuality/>, posećeno 31.08.2020.)
- [17] <https://www.instagram.com/gauravguptaofficial/> posećeno 31.08.2020.
- [18] *Fondazione Gianfranco Ferré, Gianfranco Ferré: from architecture to fashion*. (dostupno na: <https://artsandculture.google.com/exhibit/gianfranco-ferr%C3%A9-from-architecture-to-fashion/BAJyNXd297r0lg>, posećeno 31.08.2020.)
- [19] Milbank, C. R. (1985). *Couture, The Great Designers*, Stewart, Talbory & Chang. Inc, New York
- [20] Braddock Clarke S., (2018). Outfitting Textiles, Fashion + Architecture: The Convergence + Interplay of Construction + Engineering for the Human Form, *TEXTILE Clothes and Culture*, 16(1), 62-77.
- [21] Cherenack, K., Pieterse L. (2012). Smart textiles: Challenges and opportunities, *Journal of Applied Physics*, 112(9), 091301-2
- [22] Jefferies, J. (2017). Introduction: Back to the Future, *Journal Textile Clouth and Culture, Special Issue: Textiles and Space Pages*, 16(1), 2-7.
- [23] Kuusk, K., Tomico, O., Langereis G., Wensveen S. (2012). Crafting Smart Textiles – a meaningful way towards societal sustainability in the fashion field? *The Nordic Textile Jurnal*, 1, 7-15.
- [24] Frfulanović-Šomođi, D., Savić, M. (2019). Ekomodna kao potreba savremenog društva. *Tekstilna industrija*, 67(2), 29-35.
- [25] Janietz, S., Gruber B., Schattauer S., Schulze K. (2012). Integration of OLED in Textiles, "Smart and interactive textiles" of CIMTEC 2012 - 4th international conference "Smart materials, structures and systems", Montecatini Terme, Italy, June 10-14, 2012, 14-21.
- [26] *Hussein Chalayan Spring/Summer 2007*, 27.06.2011. SwarovskiSparkle. (dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=Ae81Fcczsl8&t=1s>, posećeno 31.08.2020.)
- [27] Smelik A., Toussaint L. (2017). *Material Memory in Hussein Chalayan's Techno-Fashion*, In book: Munteán, Plate & Smelik (eds.), *Materializing Memory in Art and Popular Culture*, Publisher: New York: Routledge, March 2017, 89-105.
- [28] *Chalayan Spring/Summer 2000 Before Minus Now*, 23.11.2016., Chalayan, (dostupno na: https://www.youtube.com/watch?v=Xm1-gv_cyTE, posećeno 31.08.2020.)
- [29] Савић, М., Фрфулановић-Шомођи, Д. (2019). Интерактивна мода као перформанс, *International Journal Knowledge – Scientific Papers*, 31(3), 771-776.
- [30] Gligorovska, K. (2019). *Architectural Fashion or Fashionable Architecture*, mintsquare.co. (dostupno na: <https://mintsquare.co/architectural-fashion-or-fashionable-architecture/>, posećeno 31.08.2020.)
- [31] Hedayat, A. (2012). *Inquiry on Interrelationships Between Architecture and Fashion Design*, Master of Science in Architecture, Eastern Mediterranean University, Gazimağusa, North Cyprus.

Rad primljen: 02.09.2020.

Rad prihvaćen: 01.10.2020.